

Т.С.Расулов, ТДШУ Шарқ мамлакатлари
Иқтисодиёти кафедраси профессори
Д.В.Расулова, Бизнес ва тадбиркорлик
олий мактаби кафедра мудири

КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ

Аннотация: Мақолада кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожланишининг ҳозирги ҳолати, уни кенгайтириш орқали аҳоли турмуш даражасини оширишда давлатнинг, мулкчилик шаклидан қатъий назар, олиб бораётган иқтисодий сиёсатини ёритиш ва ушбу соҳада амалга оширилаётган ишларни жадаллаштириш имкониятлари кўрилган.

Калит сўзлар: кичик бизнес, тадбиркорлик, макроиқтисодий барқарорлик, хусусий сектор, молиявий ресурслар, иқтисодиёт тармоқлари, микрофирма.

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик иқтисодиётни ривожлантириш, аҳоли бандлиги ва даромадларини оширишда муҳим омилдир. Ушбу соҳа вакилларини ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш мақсадида охириги икки ярим йилда Президентнинг элликдан ортиқ фармон ва қарорлари қабул қилинди.

Жумладан, тадбиркорлик фаолиятини давлат рўйхатидан ўтказиш, турли рухсатномалар олиш ва бошқа кўплаб хизматлар тартиб-қоидалари соддалаштирилди. Бу борада қулайлик яратиш учун Давлат хизматлари агентлиги ва унинг жойлардаги марказлари ташкил этилди. Тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш бўйича вакил (Бизнес-омбудсман) лавозими жорий қилинди.

Барча ҳудудларда тадбиркорлар мурожаатларини қабул қилиб, ҳал этишга кўмаклашадиган Бош вазир қабулхоналари ташкил этилди. Вазирлар Маҳкамаси ҳузурида Тадбиркорлик фаолиятини ривожлантиришни қўллаб-қувватлаш давлат жамғармаси фаолияти йўлга қўйилиб, унга 200 миллиард сўм ва 50 миллион доллар маблағ ажратилди. Тижорат банклари томонидан тадбиркорларга ажратилаётган кредитлар ҳажми ошди.

Бундай амалий чоралар ўз натижасини бермоқда. Кичик бизнес мамлакатимиз ялпи ички маҳсулотининг қарийб 60 фоизини, саноат маҳсулотлари ҳажмининг учдан бирини, қишлоқ хўжалиги маҳсулотининг 98 фоизини, инвестицияларнинг ярмини таъминламоқда. Кўпгина вилоятларда экспортнинг 70-90 фоизи айнан кичик бизнесга тўғри келади. Жорий йилнинг 6 ойида тадбиркорлик субъектлари сони 60 минггага ортган. Миллий иқтисодиётда амалга оширилаётган бозор ислохотлари ҳар бир кишининг тадбиркорлик хусусиятларига эга бўлишлигини объектив тарзда тақозо этиш билан бирга, тадбиркорликни мазкур ислохотларнинг муваффақиятини таъминлашда бош омил эканини алоҳида таъкидламоқда. Макроиқтисодий барқарорликга эришиши ва ривожланиш стратегияси нуқтаи назаридан ўтказилаётган институтчионал - таркибий ўзгаришлар, энг аввало мулкчиликнинг давлат секторида ёки хусусий секторда

бўлишлигидан катъий назар маълум бир таваккалчилик асосидаги тадбиркорлик фаолиятини бозор муносабатларини ҳаракатга келтиришнинг асосий шarti сифатида талқин этмоқда. Кўрилаётган чоралар натижасида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг иқтисодийнинг асосий тармоқлари таркибидаги улуши ортди, янги ташкил этилган кичик корхона ва микрофирмалар сони кўпайди, ишлаб чиқарилаётган маҳсулот турларидаги салмоғи кўпайди, асосий капиталга киритган инвестициялари ортиш тенденцияси кўринмоқда.

Ўзбекистонда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг иқтисодий асосий тармоқларидаги улушини қуйидаги жадвал орқали баҳолаш мумкин (1-жадвал).

1-жадвал

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг иқтисодий асосий тармоқларидаги улуши¹

Тармоқ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Саноат	28,6	29,7	33,0	36,8	40,6	45,3	41,2	34,7	34,9	36,6
Қишлоқ хўжалиги	97,2	97,2	97,3	97,5	98	98,6	98,5	98,3	98,3	97,4
Қурилиш	67,6	70,0	70,6	69,5	66,7	66,9	64,8	73,2	75,4	72
Савдо	86,7	87,3	86,6	86,3	87,1	89,6	88,4	86,3	84,3	82,8

Жадвал маълумотлари асосида шундай хулосага келиш мумкинки, тармоқ ялпи ишлаб чиқариш ҳажмида кичик бизнес корхоналарининг улушида табиий равишда таркиб топувчи чегара мавжуд. Яъни, агар тармоқ ишлаб чиқаришида кичик бизнес корхоналари учун илгари мавжуд бўлмаган рухсатни бирданига очиб юборилса, у ҳолда мазкур соҳа жадаллик билан ўсиб боради. Ишсизларни, айниқса ёшларни иш билан таъминлашда уларнинг иқтисодий мустақилликка эришишлари ва ҳаётда ўз ўринларини топиб кетишларида кичик бизнес ва тадбиркорлик соҳасининг ривожланиши энг асосий омил ва манба бўлиб хизмат қилади.

Шу билан бирга, иқтисодий эркинлаштириш шароитида тадбиркорликни ривожлантириш, унинг қонуний-меъорий асоларини мустаҳкамлашга қаратилган иқтисодий ислоҳотлар долзарб масалалардан бири ҳисобланади. Кам сармоя талаб қиладиган, тез модернизация қилинадиган ва бозор конъюктурасининг ўзгарувчан талабларига яхши мослаша оладиган бизнес юритиш замон талабига айланди десак муболаға бўлмайди. Кичик бизнес бозорни зарур товар ва хизматлар билан тўлдирадиган, иқтисодий таркибий негизини белгилаб берадиган энг муҳим сектор ҳисобланади.

¹ Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари асосида тузилган.

2-жадвал

Тармоқлар бўйича янги ташкил этилган кичик корхона ва микрофирмалар сони (фермер ва деҳқон хўжаликларисиз, бирлик)²

Тармоқлар	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Тармоқлар бўйича жами	31242	21078	26334	26037	26896	38167	48922	92874	93200
Саноат	7708	5457	7316	6450	5841	10182	11262	19496	18596
Қишлоқ ва ўрмон хўжалиги	3647	2231	2417	2293	2351	3337	5144	7469	14969
Қурилиш	2236	1936	2766	3134	2850	3788	6360	8730	6009
Транспорт ва алоқа	1831	1148	1542	1522	2099	2831	3335	-	2397
Бошқа ишлаб чиқариш тармоқлари	4372	2024	2256	2725	-	-	-	-	
Савдо ва умумий овқатланиш	9012	6494	7803	7604	2403	11244	15604	-	35213
Маиший хизмат кўрсатишнинг ноишлаб чиқариш турлари	663	483	581	527	-	-	-	-	
Соғлиқни сақлаш, жисмоний тарбия, спорт ва ижтимоий таъминот	680	551	821	802	486	858	1154	1269	1450
Таълим, маданият, фан ва илмий хизмат кўрсатиш	580	422	523	718	-	-	-	-	
Бошқа ноишлаб чиқариш тармоқлари	513	332	309	262	3730	4120	5621	-	5637

Мамлакатимизда 2012-2018 йилларда тармоқлар бўйича янги ташкил этилган кичик корхона ва микрофирмалар сони ўзгаришининг таҳлили шуни кўрсатадики, мазкур кўрсаткич учун 2012-2014 йиллар оралиғида муайян даражадаги беқарорлик хос бўлиб, фақат 2015 йилдан бошлаб изчил ва барқарор ўсишга эришилган. 2019 йилда 92,9 мингтадан ортиқ кичик корхона ва микрофирмалар (фермер ва деҳқон хўжаликларисиз) ташкил қилинди, бу ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 89,8 % кўп демакдир.

Кичик бизнес корхоналари фаолиятининг тармоқ бўйича ихтисослашув жараёнларини тадқиқ этишда тармоқлар бўйича янгидан ташкил этилган кичик корхона ва микрофирмалар сонининг таҳлили муҳим ўрин тутди (2-жадвал).

Кичик бизнес соҳасидаги ишлаб чиқаришнинг тармоқлар бўйича ихтисослашувини бир неча жиҳатлар бўйича баҳолаш мумкин:

- 1) тармоқ ишлаб чиқаришида банд бўлган ходимлар сони;
- 2) муайян тармоқнинг ялпи ишлаб чиқариш ҳажмидаги улуши;
- 3) тармоқда фаолият кўрсатаётган корхоналар сони;
- 4) тармоқда асосий капиталга киритилган инвестициялар ҳажми.

Шу нуқтаи назардан, бугунги кунда аҳолини тадбиркорликка кенг жалб қилиш, хусусан, ёшларнинг бизнес ғояларини амалга оширишга ҳар томонлама қўмаклашиш борасида кенг қўламли ишлар амалга оширилмоқда.

Мамлакатимиздаги кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг йиллар давомидаги иқтисодийнинг асосий турларидаги улушини қуйидаги жадвал

² Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари асосида тузилган.

орқали кўриш мумкин (3-жадвал).

3-жадвал

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг иқтисодийнинг асосий турларидаги улуши, фоизда³

Худудлар	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ялпи ички маҳсулот	55,8	56,1	62,9	64,9	63,4	60,4	54,2	53,9
шу жумладан:								
Саноат	33,0	36,8	40,6	45,3	41,2	34,7	34,9	27,5
Қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалиги	97,3	97,5	98,0	98,6	98,5	98,3	98,3	97
Инвестиция	36,7	39,6	40,3	40,9	38,1	38,0	47,0	49,7
Қурилиш	70,6	69,5	66,7	66,9	64,8	73,2	75,4	72,4
Савдо	86,6	86,3	87,1	89,6	88,4	86,3	84,3	82,2
Жами хизматлар	56,2	59,1	60,2	63,2	58,3	56,0	52,1	51,5
Автомобиль транспорти:								
Юк ташиш	44,0	47,9	50,1	53,7	54,2	55,5	54,4	52,4
Йўловчи ташиш	82,1	83,2	84,8	88,8	90,1	89,6	90,4	93,9
Бандлик	76,7	77,6	77,9	78,2	78,0	76,3	76,2	
Экспорт	26,2	27,0	27,0	26,0	22,0	27,2	27,0	20,5
Импорт	42,4	45,4	44,5	46,8	53,6	56,2	61,6	51,8

Худудларда оилаларни тадбиркорлик фаолиятига кенг жалб қилишга, уларнинг барқарор ва кўшимча даромад манбаига эга бўлишига, миллий ҳунармандчилик янада ривожланишига, хотин-қизларнинг тадбиркорлик ташаббуслари амалга оширилишига, ёш тадбиркорларнинг истиқболли ғоялари ва лойиҳалари рўёбга чиқишига ҳамда шу асосда аҳолининг бандлиги таъминланишига замин яратилмоқда.

Аҳолининг меҳнат орқали даромад топишга бўлган қизиқишини кескин ошириш, айниқса муҳтож оилаларнинг ҳунармандчилик, касаначилик ва бошқа тадбиркорлик фаолиятини, шунингдек, худудларда фойдаланилмаётган биноларда ишлаб чиқариш ва хизматлар кўрсатишни, аҳоли томорқалари ва бўш экин майдонларидан унумли фойдаланган ҳолда қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқаришни кенгайтириш билан боғлиқ лойиҳаларни имтиёзли шартларда молиялаштиришни тизимли равишда давом эттиришни тақозо этмоқда. Республика худудларида аҳолининг даромад топишга қаратилган муайян меҳнат фаолияти билан шуғулланишига, оилавий тадбиркорлик ривожланишига ҳар томонлама кўмаклашиш ва мазкур йўналишдаги ишларни тизимли ташкил этиш ишлари амалга оширилмоқда.

Ўзбекистонда тадбиркорликни ривожлантиришнинг мустаҳкам қонунчилик ва ҳуқуқий асоси шакллانган бўлиб, у мунтазам равишда такомиллаштириб борилмоқда. Бу соҳа учун солиқ ва молиявий муносабатларда катта имтиёзлар белгиланган, жумладан:

1. 60 мингдан ортиқ субъектлар мол-мулк ва ер солиғидан озод этилди;

³ Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари асосида тузилган.

2. 329 мингта кичик бизнес субъекти учун ижтимоий солиқ ставкаси 12 фоиздан 1 фоизга камайтирилди;
3. 239 мингта якка тартибдаги тадбиркорга энг кам ижтимоий солиқ миқдори 50 фоизгача камайтирилди;
4. 4 мингдан ортиқ экспорт қилувчи дебиторлик қарзлари мавжуд корхоналарга жарималарни қўллаш тўхтатилди;
5. 105 мингта тадбиркорларнинг 21,5 трлн. сўмлик кредитларини қайтариш муддати узайтириб берилди;
6. Тадбиркорликни ривожлантириш жамғармасидан 25 мингдан ортиқ тадбиркорга 8,4 трлн. сўмлик молиявий кўмак кўрсатилди;
7. Туризм билан шуғулланувчи 3,2 мингта якка тартибдаги тадбиркорлар учун даромад солиғини ҳисоблаш тўхтатилди;
8. Меҳр-шафқат ва саломатлик” фонди, “Маҳалла” хайрия жамоат фонди, “Саҳоват ва кўмак” фондига беғараз йўналтирилган ҳомийлик маблағлари фойда солиғи, қўшилган қиймат солиғи, айланмадан олинадиган солиқ ва жисмоний шахслардан олинадиган даромад солиғи бўйича имтиёзларнинг амал қилиши 2020 йил 31 декабрга қадар узайтирилди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг “Бизнеснинг қонуний манфаатлари давлат томонидан муҳофаза қилиниши ва тадбиркорлик фаолиятини янада ривожлантириш тизимини тубдан такомиллаштиришга доир чора-тадбирлар тўғрисида”ги Фармони тадбиркорлик фаолияти ривожланиши ва бизнеснинг қонуний манфаатлари муҳофазасини назарда тутди. Фармонда тадбиркорларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, ишбилармонлик ва инвестиция муҳитини яхшилаш, тадбиркорлик фаолиятига кўмаклашиш, давлат органлари билан ўзаро ҳамкорлик, тадбиркорлик субъектларини ўқитиш ва кадрлар тайёрлаш, ташқи иқтисодий фаолият ва инвестицияларни жалб қилиш каби аниқ ва энг муҳим вазифалари белгилаб берилган.

Халқ фаровонлигини ошириш мақсадида “Ҳар бир оила – тадбиркор”, “Ёшлар – келажагимиз”, “Обод қишлоқ”, “Обод маҳалла”, “Томорқани ривожлантириш” каби дастурлар қабул қилинди. Бу дастурлар аҳоли бандлигини таъминлаш, оилалар учун даромад манбаи яратишга хизмат қилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 17 ноябрдаги «Хунармандчиликни янада ривожлантириш ва хунармандларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ–5242-сон, 2018 йил 27 июндаги ««Yoshlar-Kelajagimiz» Давлат дастури тўғрисида»ги ПФ–5466-сон Фармонлари, 2018 йил 26 апрелдаги «Фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари фаолиятини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПҚ–3680-сон, 2018 йил 7 июндаги «Ҳар бир оила — тадбиркор» дастурини амалга ошириш тўғрисида»ги ПҚ–3777-сон ва 2018 йил 14 июлдаги «Аҳоли бандлигини таъминлаш борасидаги ишларни такомиллаштириш ва самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ–3856-сон қарорлари асосида имтиёзли кредитлар оилавий тадбиркорлик, даромад топишга қаратилган муайян меҳнат фаолияти билан шуғулланиш ва фаолият турини кенгайтириш истагини билдирган аҳоли ҳамда тадбиркорлик субъектларига

йиллик 8 фоиз ставкада 3-6 ойгача бўлган имтиёзли давр билан 3 йилдан кўп бўлмаган муддатга ажратилади. Бунда, 2020 йил 1 январдан бошлаб кредитлар АТ Халқ банки, «Микрокредитбанк» АТБ ва «Агробанк» АТБ орқали Ўзбекистон Республикаси Марказий банкнинг қайта молиялаштириш ставкасида ажратиш имкониятлари яратилди. Ундан ташқари 2020-2021 йилларда, оилавий тадбиркорликни ривожлантириш дастурлари доирасида ажратиладиган кредитлар (70+30 концепция); дастурлар доирасида 2018-2019 йилларда ажратилган имтиёзли кредитлардан самарали фойдаланган оилаларнинг тадбиркорлигини ривожлантириш (306 мингта субъект); ёшлар дафтари”, “аёллар дафтари”га киритилган ва меҳнат мигрантларини тадбиркорлик асосларига ўқитиш ва микрокредитлаш орқали бизнесни ривожлантириш; ҳар бир туман кичик саноат зоналари фаолиятини ривожлантириш ва тадбиркорлик ташаббусларини амалга ошириш; ҳар бир туман кичик саноат зоналари фаолиятини ривожлантириш ва тадбиркорлик ташаббусларини амалга ошириш; туман ва шаҳарларнинг “ўсиш нуқталари” асосида алоҳида драйвер лойиҳаларни амалга ошириш ва бу борада бизнесни қўллаб-қувватлаш; бўш ер участкалари ва давлат мулки объектларини аукцион савдоларига чиқариш орқали тадбиркорликка таклиф қилиш каби аҳолини тадбиркорликка жалб этиш вазифалари белгиланган.

Ижтимоий ҳимояга муҳтож ва кам таъминланган оилаларни қўллаб-қувватлаш, аҳолини тадбиркорликка кенг жалб қилиш борасидаги ишларни самарали амалга ошириш мақсадида Президентнинг 2020 йил 18 февралдаги фармони ҳамда қарорига мувофиқ, Маҳалла ва оилани қўллаб-қувватлаш вазирлиги ташкил этилди. Маҳалла – туман (шаҳар) – вилоят – республика даражасида тадбиркорликни ривожлантириш ва камбағалликни камайтиришга масъул лавозимлар жорий қилиниб, вертикал тизим яратилди.

Тадбиркорликнинг ривожланиши кўп омилларга, биринчи навбатда тадбиркорнинг билими, тажрибаси ва ишбилармонлигига боғлиқ. Бугунги куннинг тадбиркори менежмент, раҳбарлик усуллари асослари, иқтисодий масалалар бўйича бизнесни режалаштириш, хўжалик фаолиятини таҳлил этиш, чиқимларни камайтириб, фойдани кўпайтириш, шунингдек, ҳуқуқ ва психология соҳаси каби билимларни эгаллаши зарур. Чунки замонавий ишлаб чиқариш жуда мураккаб, техника воситалари ва технологиялар муттасил такомиллашиб бормокда.

Ривожланган давлатлар тажрибаси тадбиркорлик миллий иқтисодиётни модернизация ва диверсификация қилишда, уни барқарор суръатлар билан ривожлантиришни таъминлашда, техник ҳамда технологик қайта жиҳозлаш, янги турдаги маҳсулотларни ўзлаштиришда ўта муҳим рол ўйнашидан, ички бозорни зарур товар ва хизматлар билан тўлдиришнинг асосий манбайи эканлигидан яққол далолат беради. Ўзбекистон учун хусусий тадбиркорликнинг меҳнатга лаёқатли аҳолини иш билан таъминлаш ёки ўзини ўзи банд қилиш, унинг даромадини ошишидаги аҳамияти, айниқса, муҳимдир.

Ёшлар мамлакат иқтисодиётини ривожлантиришда ҳам катта куч. Республикада 230 мингга яқин ёш тадбиркор ва фермерлар, моҳир

хунармандлар фаолият олиб бормоқда. Уларнинг сафи янада кенгайиши учун давлат томонидан зарур шарт-шароитлар яратиб берилмоқда.

Фақатгина “Ёшлар – келажагимиз” дастури доирасида ёш авлод вакилларининг 8 мингтага яқин бизнес лойиҳасига 1 триллион 630 миллиард сўмдан зиёд имтиёзли кредит маблағлари ажратилди, натижада 40 мингга яқин янги иш ўрни ташкил этилди.

Навқирон авлод тадбиркорлигини қўллаб-қувватлашда республикада ташкил этилаётган “Ёш тадбиркорлар” коворкинг-марказлари ва “Ёшлар меҳнат гузарлари муҳим аҳамият касб этмоқда. Уларда тадбиркорлик кўникмаларини эгаллаган ёшлар мустақил фаолиятини бошлашмоқда. Қишлоқ жойларида эса “Ҳар бир ёшга – бир гектар” лойиҳасининг амалга оширилиши натижасида 65 мингга яқин ёш деҳқонларга 54 минг гектардан зиёд ер ажратиб берилди (4-жадвал).

Жадвал маълумотларидан кўринадик, кейинги йилларда мамлакатимизда иқтисодий фаолият турлари бўйича кичик бизнес корхоналарининг асосий капиталга киритилган инвестициялари ҳажми сезиларли даражада ошмоқда.

4-жадвал.

Иқтисодий фаолият турлари бўйича кичик корхоналар ва микрофирмаларнинг асосий капиталга киритилган инвестициялари (фермер ва деҳқон хўжаликларисиз; млрд. сўм)⁴

Тармоқлар	2017	%	2018	%	2019	%	2018 йилда 2017 йилга нисб. ўсиш, марта	2019 йилда 2018 йилга нисб. ўсиш, марта
Жами	14076,7	100	33111,9	100	70650,2	100	2,35	2,13
шу жумладан:								
Қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалиги	697,7	4,96	3528,6	10,66	5158,8	7,30	5,06	1,46
Саноат	8034,9	57,08	16625,4	50,21	43533,5	61,62	2,07	2,62
Қурилиш	875,3	6,22	2075,4	6,27	6535,4	9,25	2,37	3,15
Савдо	1648,2	11,71	3692,3	11,15	5326,8	7,54	2,24	1,44
Ташиш ва сақлаш	633,9	4,50	1196,6	3,61	2511,3	3,55	1,89	2,10
Яшаш ва овқатланиш бўйича хизматлар	256,2	1,82	648,6	1,96	2092,2	2,96	2,53	3,23
Ахборот ва алоқа	92,1	0,65	193,1	0,58	254,1	0,36	2,10	1,32
Молиявий ва суғурта фаолияти	139,3	0,99	70,6	0,21	103,4	0,15	0,51	1,46
Таълим	15,7	0,11	60,8	0,18	175,9	0,25	3,87	2,89
Соғлиқни сақлаш ва ижтимоий хизматларни кўрсатиш	299,9	2,13	520,9	1,57	864	1,22	1,74	1,66
Санъат, кўнги очиш ва дам олиш	61,4	0,44	988,9	2,99	179,5	0,25	16,11	0,18
Бошқа турлари	1322,1	9,39	3510,7	10,60	3915,3	5,54	2,66	1,12

⁴ Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари асосида ишлаб чиқилган.

Агар 2019 йилда 2018 йилга нисбатан ушбу кўрсаткичнинг ўсиши бутун иқтисодиёт бўйича 2,13 мартани ташкил этган бўлса, тармоқлар бўйича ўсиш аҳамиятига кўра қуйидагича кетма-кетликка эга бўлган: яшаш ва овқатланиш бўйича хизматлар – 3,23 марта, қурилиш – 3,15, таълим – 2,89, саноат – 2,62, ташиш ва сақлаш – 2,10, соғлиқни сақлаш ва ижтимоий хизматларни кўрсатишда 1,66, қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалиги – 1,46, молиявий ва суғурта фаолияти – 1,46, савдо – 1,44, ахборот ва алоқа – 1,32, марта. Фақат ягона тармоқ – санъат, кўнгил очиш ва дам олиш да инвестициялар ҳажми камайиб, ўтган даврга нисбатан 18% ни ташкил этган. Умуман олганда, иқтисодиёт тармоқлари бўйича киритилган инвестициялар ҳажми бир-биридан аҳамиятли даражада фарқ қилмоқда. Агар 2019 йилдаги тармоқлар бўйича инвестицияларнинг жами инвестициядаги салмоғини таҳлил қиладиган бўлсак, аҳамияти жиҳатидан қуйидаги кетма-кетликни кўриш мумкин: саноат – 61,62 %, қурилиш – 9,25%, савдо – 7,54%, қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалиги 7,30%, ташиш ва сақлаш – 3,55% ва ҳ.к. Қолган тармоқларга киритилган инвестициялар ҳажмининг солиштирма салмоғи у қадар юқори эмас.

Бундан ташқари ёшлар ва хотин-қизларни тадбиркорликка жалб қилиш ва тадбиркорликни ривожлантириш мақсадида Президент қарори қабул қилинди. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Аҳолини тадбиркорликка жалб қилиш тизимини такомиллаштириш ва тадбиркорликни ривожлантиришга доир кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” 2020 йил 13 октябрдаги ПҚ-4862-сон қарорида белгиланган топшириқлар ижроси аҳоли, айниқса ёшлар ва хотин-қизлар ҳамда бизнес соҳаси вакиллари қўллаб-қувватлашнинг асосий йўналишлари бўлиб хизмат қилади. Жумладан қарорда аҳолини, айниқса ёшлар ва хотин-қизларни тадбиркорликка кенг жалб қилиш, микромолиялаш тизимини такомиллаштириш, тадбиркорликни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш тизимини жорий этиш ҳамда ягона давлат ташкилоти томонидан мувофиқлаштириб бориш назарда тутилган.

Эндиликда “Ҳар бир тадбиркор – ёшларга мададкор” тамойили асосида ҳар 1 нафар тадбиркорга 1 нафардан ишсиз ёшлар бириктирилади. Тижорат банкларининг ҳудудларда фаолият бошлаган “Лойиҳалар фабрика”лари ёшларимизнинг илғор ғоялари асосида лойиҳавий таклиф ва бизнес режаларини тайёрлаб беради.

Ёшлар лойиҳаларини молиялаштириш учун Инвестициялар ва ташқи савдо вазирлиги қошида алоҳида жамғарма ташкил этилиб, ушбу жамғармага 100 миллион доллар маблағ ажратилади. Ушбу жамғарма ёшларнинг лойиҳаларига қулай шартларда ва паст фоизларда кредит беради. Бу 2021 йилнинг ўзида йилда камида 500 минг ёшга иш жойи яратиш имконини беради. Шунингдек, республикамиз ҳудудларда “устоз-шогирд” анъанаси янада кучайтирилиб, ана шу эзгу ишга жалб этиладиган ҳунарманд усталарни Бандликка кўмаклашиш жамғармасидан моддий рағбатлантириш тизими жорий этилади.

Юртимизда эркин иқтисодий ва кичик саноат зоналарини ташкил этиш тажрибасидан фойдаланган ҳолда барча шаҳар ва туманларида “Ёшлар кичик саноат зоналари” ташкил этилади. Ушбу саноат зоналарида ёшлар лойиҳаларини

амалга оширишга кўмаклашиш учун зарур бўладиган барча инфратузилма объектлари жойлаштирилади.

Тижорат банкларининг ҳудудларда фаолият бошлаган “Лойиҳалар фабрика”лари ёшларимизнинг илғор ғоялари асосида лойиҳавий таклиф ва бизнес режаларини тайёрлаб беради. Ёшлар лойиҳаларини молиялаштириш учун Инвестициялар ва ташқи савдо вазирлиги қошида алоҳида жамғарма ташкил этилиб, ушбу жамғармага 100 миллион доллар маблағ ажратилади. Ушбу жамғарма ёшларнинг лойиҳаларига қулай шартларда ва паст фоизларда кредит беради.

Давлат статистика қўмитаси маълумотларига кўра, фермер ва деҳқон хўжалиklarини қўшмаганда тадбиркорлик субъектлари сони қарийб 408 мингтага етган. Шундан 90 минг 161 таси хусусий корхонадир. Эътиборлиси, хусусий корхоналар сони бўйича пойтахтдан кейинги ўринларни меҳнат ресурслари нисбатан юқори бўлган Фарғона, (11 061 та), Қашқадарё (9 200 та), Наманган (7 188 та) вилоятлари банд этди.⁵ Бу эса ушбу ҳудудларда ёшлар бандлигини таъминлашда жиддий силжишлар бўлишига катта умид уйғотади. Буларга қўшимча равишда аҳолини тадбиркорликка жалб этиш учун қўйидаги вазифалар белгилаб берилган:

- Оилавий тадбиркорликни ривожлантириш дастурлари доирасида ажратиладиган кредитлар (70+30 концепция);

- Дастурлар доирасида 2018-2019 йилларда ажратилган имтиёзли кредитлардан самарали фойдаланган оилаларнинг тадбиркорлигини ривожлантириш (306 мингта субъект);

- Ёшлар дафтари”, “аёллар дафтари”га киритилган ва меҳнат мигрантларини тадбиркорлик асосларига ўқитиш ва микрокредитлаш орқали бизнесни ривожлантириш;

- Ҳар бир туман кичик саноат зоналари фаолиятини ривожлантириш ва тадбиркорлик ташаббусларини амалга ошириш;

- Йўл бўйи инфратузилмасини ривожлантириш бўйича хизматлар соҳасида тадбиркорлик лойиҳаларини амалга ошириш ва лойиҳаларни дастурлар доирасида молиялаштириш;

- Туман ва шаҳарларнинг “ўсиш нуқталари” асосида алоҳида драйвер лойиҳаларни амалга ошириш ва бу борада бизнесни қўллаб-қувватлаш;

- Бўш ер участкалари ва давлат мулки объектларини аукцион савдоларига чиқариш орқали тадбиркорликка таклиф қилиш.

Шунингдек, 2021 йилдан давлат корхоналари трансформацияси тезлаштирилади. Уларга халқаро бозорга чиқиб давлат кафолатисиз маблағ жалб этиш имконига эга бўлади. Мамлакатда юқоридаги каби иқтисодий лойиҳаларни амалга оширилиши аҳоли, айниқса ёшлар учун янги-янги иш ўринлари яратилиши ва аҳоли турмуш фаровонлигини оширишга хизмат қилади.

⁵ <https://stat.uz/>

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Иқтисодий ривожлантириш ва камбағалликни қисқартиришга оид давлат сиёсатини тубдан янгилаш чора-тадбирлари тўғрисида" 2020 йил 26 мартдаги ПФ-5975-сон Фармони.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 13 августдаги «Хусусий мулкни ҳимоя қилиш ва мулкдорлар ҳуқуқларининг кафолатларини кучайтириш, тадбиркорлик ташаббусларини қўллаб-қувватлаш борасидаги ишларни ташкил қилиш тизимини тубдан такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар, шунингдек, тадбиркорлик субъектларининг молиявий ресурслар ва ишлаб чиқариш инфратузилмасидан фойдаланиш имкониятларини кенгайтириш тўғрисида»ги ПФ-5780-сон Фармони.
3. 2018 йил 14 июлдаги «Аҳоли бандлигини таъминлаш борасидаги ишларни такомиллаштириш ва самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-3856-сон қарори;
4. 2018 йил 7 июндаги «Ҳар бир оила — тадбиркор» дастурини амалга ошириш тўғрисида»ги ПҚ-3777-сон қарори;
5. 2018 йил 26 апрелдаги «Фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорка ер эгалари фаолиятини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПҚ-3680-сон қарори;
6. 2018 йил 27 июндаги ««Yoshlar-Kelajagimiz» Давлат дастури тўғрисида»ги ПФ-5466-сон Фармони;
7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 17 ноябрдаги «Хунармандчиликни янада ривожлантириш ва хунармандларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-5242-сон Фармони.
8. Мирзиёев Ш. М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак. –Т.: Ўзбекистон, 2017. – 104 б.
9. Мирзиёев Ш. М. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. 1-жилд. –Т.: Ўзбекистон, НМИУ, 2017. – 572 б.
10. <https://stat.uz/>